

ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

УДК 930.2 : 94 (477.81/86) «1848/1914»

DOI: [https://doi.org/10.33782/eminak2019.3\(27\).326](https://doi.org/10.33782/eminak2019.3(27).326)

ДЖЕРЕЛА З ІСТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО РУХУ УКРАЇНЦІВ ГАЛИЧИНИ 1848-1914 рр. У ФОНДАХ ЗАРУБІЖНИХ АРХІВНИХ І БІБЛІОТЕЧНИХ УСТАНОВ

Лілія Шологон

Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника (Івано-Франківськ, Україна)

e-mail: shologonlilia@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5390-7576>

У статті показано процес формування комплексу джерел з історії українського національно-культурного руху Галичини впродовж 1848-1914 рр. на прикладі зарубіжних архівних і бібліотечних установ. Акцентовано увагу на суспільно-політичних особливостях цього періоду, специфіці роботи державних установ Австро-Угорської монархії, до якої належали українські етнічні території впродовж означеного часового проміжку, діяльності впливових громадських організацій і провідних громадсько-культурних діячів. Охарактеризовано документи і матеріали офіційного характеру та джерела особового походження з історії національно-культурного руху українців Галичини 1848-1914 рр., публіцистичні праці переважно польських і російських політиків, що зберігаються в архівних і бібліотечних установах на території Австрії, Росії та Польщі.

Ключові слова: *Галичина, архівні та бібліотечні установи, національно-культурний рух, товариства, громадські діячі*

Вивчення національно-культурного руху українців Галичини неможливе без усебічного та системного дослідження інформаційного потенціалу джерел. Вони відклалися не лише в архівних, бібліотечних і музейних колекціях України, але й зарубіжних країн, насамперед Австрії, Росії та Польщі і стосуються як суспільно-політичних, так і національно-культурних аспектів українського життя на теренах Австро-Угорської монархії. Аналіз джерел з означеної проблематики, що відклалися у зарубіжних архівах і бібліотеках дасть можливість дослідникам у подальшому піднести наукові студії на якісно новий рівень, зумовить подальший пошук і популяризацію невідомих до цього часу джерел, без чого не можна у повному обсязі осмислити роль Галичини як культурного П'ємонту українського відродження.

Опрацювання комплексу джерел з обраної теми, що відклалися у фондах зарубіжних бібліотечних та архівних установ, проведено з урахуванням особливостей створення самих джерел і на основі досвіду відомих українських вчених, зокрема Я.С. Калакури,

М.Г. Палієнко¹, І.С. Михальського², І.Я. Райківського³, В.В. Тельвака⁴. Однак вважаємо, що обрана тема лише фрагментарно відображена в українській історіографії та потребує комплексного дослідження.

Метою статті є простежити процес формування комплексу джерел з історії національно-культурного руху українців Галичини другої половини XIX – початку XX ст., що відклалися у зарубіжних архівних і бібліотечних установах.

Для розуміння специфіки джерельних свідчень про національно-культурні процеси у Східній Галичині важливо враховувати, що переважна більшість із них створювалися під впливом суспільно-політичних процесів, які протікали на просторах Австро-Угорщини впродовж другої половини XIX – початку XX ст. Йдеться про революцію 1848-1849 рр., у результаті якої українці вибороли низку прав і свобод у національно-культурній сфері, про десятиліття «задушливого неоабсолютизму» 50-х рр. XIX ст., який завів ці свободи нанівець, про конституційні зміни та декларування в Основному законі гарантій для демократичного розвитку національних рухів, у тому числі й українського, про посилення польського домінування в органах державної влади та місцевого самоврядування Галичини, що супроводжувалося полонізацією краю та наростанням спротиву з боку українців.

Саме тому процес формування джерельного комплексу нашого дослідження передбачав ознайомлення з матеріалами й опрацювання документів, що зберігаються у закордонних архівах і бібліотеках, зокрема австрійських, російських і польських, адже Галичина перебувала у сфері їхніх безпосередніх політичних інтересів.

Оскільки урядові установи Австро-Угорської монархії пильно стежили за розвитком політичної ситуації та громадського життя в Галичині, то до міністерств у Відні відправлялася інформація з розгорнутою характеристикою політичних партій, громадських об'єднань, окремих діячів тощо. Саме тому у фондах Австрійського державного архіву, зокрема, у його першому відділі – Архіві цісарського дому, двору та держави відклалася низка документів з історії українського національного руху Галичини (переважно вони зберігаються в особовому архіві спадкоємця імператорського престолу Франца Фердинанда). Низку важливих українознавчих документів містить третій відділ Австрійського державного архіву у Відні – Загальний архів органів державного управління (щоденні рапорти поліції Львова та її звіти про суспільно-політичну ситуацію в Галичині)⁵. Цілоком погоджуємося з дослідником І.С. Михальським, що перебільшувати значення цих архівів не варто, оскільки копії майже всіх урядових донесень та інших матеріалів зберігаються у різних фондах Центрального державного історичного архіву України у м. Львів (далі – ЦДІАЛ України), насамперед у фонді Галицького намісництва⁶.

Більш цінними для дослідження національно-культурних процесів у Галичині виявилися звіти австрійських зовнішньополітичних відомств (посольств у Санкт-Петербурзі та Берліні, генеральних консульств у Санкт-Петербурзі, Одесі, Варшаві, кон-

¹ Історичне джерелознавство: підруч. для студ. вищ. нав. закл. / Я.С. Калакура [та ін.]. Київ: Либідь, 2017. 512 с.

² Михальський І.С. Джерела з історії українських політичних партій кінця XIX – початку XX ст. Луганськ: Альма-матер, 2003. 344 с.

³ Райківський І. Ідея української національної єдності в громадському житті Галичини XIX століття. Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2012. 932 с.

⁴ Тельвак В. Листи Михайла Грушевського у краківських архівах // Дрогобицький краєзнавчий збірник. Вип. VIII. Дрогобич: Коло, 2004. С. 511-514.

⁵ Кураєв О. Матеріали щодо політики Відня в українському питанні 1905-1918 рр. у Державному архіві Австрії: оптимізація пошуку та джерелознавчого аналізу // Архіви України. 2005. № 5-6. С. 74.

⁶ Михальський І.С. Вказ. пр. С. 40.

сульств у Києві, Москві, Познані)⁷, оскільки містять відомості щодо активізації «російського чинника» напередодні Першої світової війни.

Натомість звіти російських дипломатів про національні та суспільно-політичні відносини у Галичині зберігаються в Архиві зовнішньої політики Російської імперії історико-документального департаменту МЗС Росії та дозволяють зробити висновок про штучне закріплення російського фактора (москвофільського руху) у національно-культурному житті краю⁸. Це засвідчує значний масив документів, що містяться у фондах 133 – Канцелярія Міністерства закордонних справ. 1914 р. Політичний відділ архіву. Тематичні справи⁹, 135 – Особливий політичний відділ. 1863-1917 рр., 151 – Політичний архів (1839-1917 рр.). Слов'янський рух в Австро-Угорщині, 340 – Колекція документальних матеріалів із особистих архівів чиновників Міністерства закордонних справ Російської імперії¹⁰ тощо. Політику російських неурядових структур щодо українських земель Австро-Угорщини загалом, і Галичини зокрема, розкривають окремі матеріали Центрального державного історичного архіву Російської Федерації у м. Санкт-Петербург (фонд 465 – Галицько-руське благодійне товариство)¹¹ та Державного архіву Російської Федерації у м. Москва (фонд 579 – Мілюков Павло Миколайович, лідер Конституційно-демократичної партії)¹².

Найбільшою групою джерел особового походження, що відклався у зарубіжних архівах і бібліотеках, є адресований, перш за все, російським і польським інтелектуалам, епістолярій, в якому неодноразово зустрічається обговорення проблем українського національно-культурного руху на східногалицьких теренах. Найбільш насичено така група джерел представлена у фондах найстарішого у Росії (заснованого у 1728 р.) архіву Російської Академії наук, зокрема, його Санкт-Петербурзького філіалу. Для прикладу назвемо надзвичайно змістовні для реалізації завдань нашого дослідження листи М. Грушевського до відомого філолога Олексія Шахматова¹³, одного з лідерів петербурзької історичної школи Олександра Лаппо-Данилевського, історика літератури та бібліографа Аркадія Лященка, фольклориста та візантолога академіка Михайла Сперанського, історика та славіста Володимира Ламанського, довголітнього директора Імператорської публічної бібліотеки академіка Афанасія Бичкова, археографа та бібліографа Володимира Майкова й ін. Деякі з листів до згаданих адресатів вже були опубліковані у наш час¹⁴. Важливим для нашої теми є відкладені у цьому архіві епістолярії

⁷ Кураєв О. Вказ. пр. С. 73; Україніка в збірках Австрії. Бібліотеки, архіви, музеї: попередній довідник / уклад Петро Ричков. Київ, 1993. 48 с.

⁸ Москвофільство: Документи і матеріали / Вступна стаття, коментарі та добірка документів О. Сухого. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. 236 с.

⁹ Австро-Венгрия. Внутренняя политика в Австрии // Архив внешней политики Российской империи, г. Москва. Ф. 133 [Канцелярия Министра иностранных дел. 1914 г. Политический отдел архива. Тематические дела]. Оп. 470. Д. 156. 51 л.

¹⁰ Москвофільство: Документи і матеріали... С. 85-220.

¹¹ Устав Галицко-Русского благотворительного общества 1909 г. // Центральный государственный исторический архив Российской Федерации, г. Санкт-Петербург. Ф. 465 [Галицко-Русское благотворительное общество. 1902-1914 гг.]. Оп. 188. Д. 94. 26 л.; Государственная поддержка москвофильской партии в Галиции, 1911 г. // Центральный государственный исторический архив Российской Федерации, г. Санкт-Петербург. Ф. 465 [Галицко-Русское благотворительное общество. 1902-1914 гг.]. Оп. 1. Д. 36. 74 л.

¹² Письма Грушевского Михаила Милюкову П.Н. по украинскому вопросу (о федерации), 1914-1915 гг. // Государственный архив Российской Федерации, г. Москва. Ф. 579 [Милюков Павел Николаевич, историк, лидер Конституционно-Демократической партии, депутат III и IV Государственных Дум, министр иностранных дел Временного Правительства. 1859-1943 гг.]. Оп. 1. Д. 1879. 10 л.

¹³ Санкт-Петербургский филиал архива РАН. Ф. 134 [Шахматов Алексей Александрович]. Оп. 3. Ед. хр. 433. 60 л.

¹⁴ Макаров В.І. Листування М.С. Грушевського й О.О. Шахматова // Український історичний журнал. 1996. № 5. С. 89-105; № 6. С. 25-37; «Я никогда не выступал против России». М.С. Грушевский и русские ученые (1914-1916 гг.) / публ. А.А. Варлыго // Исторический архив. 1997. № 4. С. 175-199.

І. Житецького, К. Михальчука, Б. Грінченка, В. Перетца й І. Франка¹⁵. Разом з тим відзначимо, що публікація листів М. Грушевського до О. Шахматова, здійснена російським археографом В. Макаровим, не витримує жодної критики та не може використовуватися дослідниками з огляду на системне хибне відчитування рукопису українського вченого, тож потребує нового коректного перевидання.

Не менш цікавими є фонди Рукописного відділу Інституту російської літератури («Пушкинський дом») РАН. У ньому, для прикладу, відклалися листи М. Грушевського до літератора Віктора Миролюбова¹⁶. Вагомі за своїм інформаційним змістом українознавчі матеріали, важливі для реалізації завдань нашого дослідження, знаходяться у Відділі архівних документів Російської національної бібліотеки. Вони зберігаються в особових колекціях російського історика Михайла Дьяконова й ін.

«Репресивна» українка, яка відклалася у фонді цензури Російського державного історичного архіву в Санкт-Петербурзі, дозволяє реконструювати складний шлях торування галицьких інтелектуальних здобутків на наддніпрянські землі. Віднайдені документи ілюструють складну боротьбу за удоступнення до підросійського читача «Записок НТШ», «ЛНВ», «Історії України-Руси» М. Грушевського й ін.¹⁷

Розлога архівна українка, сфокусована на проблемах національно-культурного руху в Східній Галичині, відклалася також у краківських колекціях. Особливо цінними, у контексті нашого дослідження, є матеріали фондів Краківського філіалу архіву Польської Академії наук та Польської Академії мистецтв. У них, зокрема, містяться документи, які висвітлюють співпрацю з Академією наук її українських членів – Антонія Петрушевича, Ісидора Шараневича та Михайла Грушевського. Поряд з польськими колегами, вони брали участь у роботі Львівського грона Історичної комісії Академії наук. Інформацію про його становлення й особливості розгорнутої роботи знаходимо у протоколах засідань Львівського грона, що регулярно надсилались до керівництва Історико-філософського відділу в Краків і відклалися у фондах академічного архіву у справі «Комісія Історична. Протоколи засідань та акти Львівського відділу Історичної Комісії Академії наук. 1875-1897». Найбільш цікаві з цих документів були опубліковані у збірці джерел до діяльності Історичної комісії Академії наук за період від 1872 р. до 1918 р.¹⁸ Ці протоколи здебільшого є чистовиками, які склалися відразу після засідання на підставі попередніх нотаток. Всі вони назагал написані в день засідання (як зазначено на багатьох з них – «datum ut supra») на різних аркушах паперу, майже без редакційних правок і практично без закреслень. Припущення, що ми маємо справу з оригіналами протоколів, підтверджує також те, що окремого архіву Львівського грона досі не віднайдено ані у польських, ані у львівських архівосховищах.

Важливим полем роботи Львівського грона було складання «Repertorium akt historycznych» – докладної бібліографії з української, польської й іноземної літератури і джерел, що стосуються минулого Польщі. Цим у складі львівського осередку займався переважно І. Шараневич. Саме йому рішенням засідання Історичної комісії Академії наук від 15 травня 1874 р. було доручено очолити роботу над «Repertorium», що мала охоплювати виписки, які стосуються періоду від 1506 до 1795 р. Кожна позиція повинна була докладно занотовуватися на окремій картці, щоб полегшити згодом видання цієї праці. В архівних фондах Історичної комісії Академії наук зберігся десяток листів-

¹⁵ Перетц В.Н., письма // Санкт-Петербургский филиал архива РАН. Ф. 752 [Ляпунов Б.М.]. Оп. 2. Ед. хр. 241. 14 л.

¹⁶ Письма Грушевского Михаила Сергеевича // Институт русской литературы (Пушкинский Дом) РАН. Ф. 185 [Миролюбов В.С.]. Оп. 1. Ед. хр. 457. 10 л.

¹⁷ Об облегчении участи профессора Львовского университета М.С. Грушевского. 6 февраля 1915 г. // Российский государственный исторический архив. Ф. 740 [Министерство Народного Просвещения]. Оп. 16. Ед. хр. 396. 6 л.

¹⁸ Materiały do działalności Komisji Historycznej Akademii Umiejętności w Krakowie w latach 1873-1918. Wybór źródeł / Wydała Danuta Rederowa. Wrocław, 1974. 347 s.

звітів цього вченого за 1875-1876 рр. про виконану роботу. Вони свідчать про те, що робота йшла досить активно, у середньому по 300-500 карток протягом місяця. Всього І. Шараневич підготував більше 10000 карток, що узагальнювали значне коло літератури.

Також у фондах академічного архіву відклалося малознане листування українських членів Краківської Академії наук з її функціонерами. Найбільш розлогою є епістолярна спадщина М. Грушевського. Так, у фондах Краківського відділу Польської Академії наук у справі «Кореспонденція Генерального секретаря» зберігається лист М. Грушевського до управи Історико-філософського відділу з нагоди обрання його членом-кореспондентом Академії Знань на засіданні 2 травня 1895 р. У листі, датованому 15 травня 1895 р., М. Грушевський висловлює вдячність за віддану шану та високу оцінку його наукового доробку, пише про свої сподівання на співпрацю українських і польських істориків у стінах Академії¹⁹. Мова листа – українська. До листа, як свідчить його зміст, автор долучив автобіографію та бібліографію своїх праць, як це вимагалося Статутом Академії. Зауважимо, що в Архіві Польської Академії наук ці документи ми не віднайшли.

Цікавими також є листи, які стосуються пошуків М. Грушевським необхідних матеріалів у польських архівах, де для нього робили копії замовлених документів. Ці листи знаходяться у Відділі рукописів бібліотеки Польської Академії наук у Кракові в архівній спадщині Т. Вежбовського у справі «Кореспонденція Теодора Вежбовського». Зміст листів практично ідентичний: М. Грушевський замовляє для копіювання партії документів, просить про пришвидшення надсилання вже замовлених рукописів, обговорює оплату виконаної праці та терміни переказу коштів. Мова листів – українська та російська. Всі ці листи датовані кінцем XIX – початком XX ст.²⁰

Також джерела з історії українського національно-культурного руху відклалися у Державному архіві в Перемишлі, адже це місто впродовж досліджуваного періоду стало не лише вогнищем культурного відродження Надсяння, але й вагомим осередком формування української самосвідомості Галичини. Оскільки Перемишль був центром греко-католицької єпархії, то збереглися документи, що розкривають провідну роль духовенства у національно-культурному русі²¹. Також серед фондів архіву ми виявили різнопланові документи про гастролі театрального колективу товариства «Руська бесіда», діяльність культурно-освітніх і музичних товариств міста²². Фонди українських середніх навчальних закладів, що відклалися у цьому архіві, дають добре уявлення про українське освітнє життя Перемишля досліджуваної доби²³.

Серед польських бібліотечних установ важливі документи для дослідження обраної теми знаходяться у Відділі рукописів Національної бібліотеки у Варшаві в Архіві Наукового товариства імені Шевченка. Насамперед, це протоколи загальних зібрань і засідань Головного відділу (проводу) «Просвіти» за 1868-1914 рр., що після Другої світової війни

¹⁹ Korespondencja (1873-1898). Ненумеровані картки // Archiwum Polskiej Akademii Nauk. Oddział w Krakowie. Sygn. PAU W II – 43. [Komisja Historyczna PAU].

²⁰ Korespondencja Teodora Wierzbowskiego Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Krakowie. 1881 // Oddział rękopisów. T. 18. K. 130.

²¹ Stich wo czest H. Jachimowicza epyskopa peremyskoho, samborskoho i sanockoho... w deń wozszestwia jeho na prestoł władczyj Eparchii Peremyskoi... J. Lewickim słozennyj. 1849 r. // Archiwum Państwowe w Przemyślu. Zespół 142 [Archiwum Biskupstwa Greko-Katolickiego w Przemyślu]. Sygn. 9553. 9 k.

²² Ruski Narodowy Teatr pod zarzadem E. Baczyńskiego – sztuka pt. «Ulicznik paryski», w dniu 1 lutego 1876 r. // Archiwum Państwowe w Przemyślu, Zespół 397 [Afisze, plakaty i druki ulotne z terenu Przemyślu w zasobie archiwum Państwowego w Przemyślu inwentarz zespołu archiwalnego. 1833-1989 rr.]. Ok. 12. Sygn. 3269.

²³ Ukraiński Instytut dla Dziewcząt w Przemyślu. 1881-1940 // Archiwum Państwowe w Przemyślu. Zespół 399. 17 j. a.

опинився на території Польщі²⁴. Слід зазначити, що їх фотокопії зберігаються у ЦДІАЛ України.

Своє бачення національно-культурного та національно-визвольного рухів мали польські, австрійські та російські державні діячі й політичні лідери. Ми спробували проаналізувати їхні публіцистичні праці та спогади, що зберігаються у зарубіжних наукових бібліотеках. Серед польських політиків заслуговує на увагу публіцистика відомого своїми демократичними поглядами Л. Василевського. 1900 р. у Санкт-Петербурзі з'явилася його праця «Современная Галиция», в якій автор знайомив читачів з її політичним, культурним та економічним становищем у складі багатонаціональної держави, акцентував увагу на соціальному аспекті польсько-українського конфлікту²⁵. У публіцистичній розвідці «У спільному ярмі», що побачила світ 1901 р., Л. Василевський обґрунтовував думку, що українцям разом з поляками необхідно прагнути до створення незалежної держави, оскільки польські соціалісти не прагнули захопити українські землі. 1911 р. у праці «Україна і українська справа»²⁶ (видана польською мовою у Кракові) він відстоював думку, що український національно-визвольний рух за своєю активністю відстає від польського, але рано чи пізно він зуміє втілити у життя прагнення українців до незалежності, тому полякам та українцям варто спільно йти до однієї мети. Автор вважав, що польсько-українське порозуміння повинно ґрунтуватися на засадах слов'янської єдності й антиросійській платформі.

Цінними є праці щодо українського питання генерального консула у Варшаві барона фон Андріана-Вербурга кінця 1913 – першої половини 1914 рр. Зокрема, у грудні 1913 р. цей австрійський дипломат писав: «уже три роки на підставі фактичного матеріалу намагаюся довести, що український рух насправді існує». Відзначаючи, що польські магнати з підросійської України наполягали на зворотному, Андріан-Вербург констатував, що російська влада визнала український рух «небезпечним для держави». У червні 1914 р. він повідомив, що російський уряд «останнім часом вживає драконівських заходів проти всього українського»²⁷.

Інший погляд на український національно-культурний рух і його трансформацію у національно-визвольний (або неможливість такої еволюції) мав представник лівого крила польських політичних сил – людовець Ф. Стефчик. У статистично-публіцистичному дослідженні «Проблема сеймової виборчої реформи у світлі статистики людності та податків»²⁸ він доводив, що у визначенні кількості мандатів для українських і польських депутатів сейму необхідно враховувати не лише чисельну, але й податкову перевагу польського населення над українським. У результаті, згідно з його аргументами поляки мали отримати вагому більшість у Галицькому сеймі і тотальний вплив на всі сфери галицького суспільства.

Національні прагнення українців Галичини були повністю проігноровані російськими політиками. Лідер російських кадетів П. Мілюков у праці «Национальный вопрос. Происхождение национальности и национальные вопросы в России», у контексті захисту «общерусской» ідеї, відстоював право Російської імперії «повернути собі російські території втрачені в результаті поділів Речі Посполитої часів Катерини II»²⁹. У першу чергу це стосувалося Галичини, на яку претендувала Росія ще у 1772 р.

²⁴ Protokóły towarzystwa «Proswita» od pierwszego ogólnego zebrania. 26.XI.1868 – 2.II.1882 // Zakład Rekopisów Biblioteki Narodowej w Warszawie. Zespół [Archiwum Naukowego Towarzystwa im. Szewczenki w zbiorach BN]. T. 1. 430 k.

²⁵ Василевский Л. Современная Галиция. С.-Петербург: Изд-во «Общественной Пользы», 1900. 234 с.

²⁶ Wasilewski L. Ukraina i sprawa ukraińska. Kraków, 1911. 200 s.

²⁷ Кураев О. Вказ. пр. С. 73.

²⁸ Stefczyk F. Problemy sejmowej reformy wyborczej w swietle statystyki ludnościowej i podatkowej. Lwów: Nakładem Rady narodowej, 1912. 48 s.

²⁹ Милуков П. Национальный вопрос. Происхождение национальности и национальные вопросы в России. Прага, 1925. С. 154.

Інший російський громадсько-політичний діяч і публіцист П. Струве у працях, опублікованих на сторінках періодичного видання «Русская мысль», ототожнював поняття «імперія» та «національна держава», відстоюючи право Росії географічно розширювати кордони. Першочерговим її завданням у Першій світовій війні П. Струве вважав «возз'єднання й об'єднання» з імперією всіх частин «руського народу». Доводив, що приєднання Галичини потрібне для «внутрішнього оздоровлення Росії»³⁰.

Важливе значення мають мемуарні праці впливових польських і російських політиків, зокрема колишнього намісника Галичини М. Бобжинського. До мемуарів, завершених 1935 р., він зробив застереження: видати їх 25 років після його смерті. Вони вийшли у Вроцлаві в 1957 р. за три роки до закінчення цього терміну. У них детальна інформація про польсько-українське протистояння впродовж 1910-1914 рр., пошуки компромісу у справі реформи виборчого законодавства до Галицького сейму, упереджене ставлення до боротьби української громадськості за власний університет у Львові³¹.

У спогадах професора Львівського університету, одного з лідерів Народно-демократичної партії С. Гломбінського (серед її прихильників польська аристократія, римо-католицьке духовенство, міщани, які прагнули об'єднати всі польські землі скіпетром російського царя) – переконання, що реформування виборчого законодавства до галицького сейму не було результатом компромісу двох народів, а стало поразкою для поляків, але свідчило про зростання впливу українців у державі й ефективність так званої «руської обструкції»³².

Цінним джерелом для дослідження національно-культурного руху українців Галичини другої половини XIX – початку XX ст. є мемуари польського соціаліста Л. Василевського. Подорожуючи територією Галичини, автор зустрівся з українськими політичними лідерами, які представляли ліве крило українського політикуму, – Ю. Бачинським, В. Будзиновським, М. Ганкевичем, М. Павликом, І. Франком та іншими. Він зробив спробу розкрити становище українського національного руху в 90-х рр. XIX ст. крізь призму своїх політичних переконань³³.

У контексті нашого дослідження заслуговують на увагу спогади представника тодішнього російського Міністерства закордонних справ С. Сазонова, де події у Галичині розглядалися як такі, що мали неабиякий вплив на поляків та українців у Російській імперії³⁴. Лідер російських кадетів П. Мілюков у спогадах, написаних під час Другої світової війни, за відсутності джерел, крім «запису моєї пам'яті», вбачав причину «українського сепаратизму» в Галичині у переслідуванні українського руху на території Наддніпрянщини³⁵.

Таким чином, опрацювання зарубіжних архівних і бібліотечних установ дозволило сформуванню комплекс цілком репрезентативних джерел, створення яких було зумовлене низкою як адміністративних, так і політичних та культурних факторів. Безперечно, тільки комплексне дослідження документів і матеріалів, що відклалися як у вітчизняних, так і зарубіжних архівах і бібліотеках дасть змогу встановити повноту й об'єктивність його інформаційних ресурсів для наукової реконструкції історії українського національно-культурного руху Галичини другої половини XIX – початку XX ст.

³⁰ Струве П. Общерусская культура и украинский партикуляризм // Русская мысль. 1912. № 1. С. 78.

³¹ Bobrzyński M. Z moich pamiętników. Wrocław-Kraków: Wyd. Zakł. im. Ossolińskich, 1957. 405 s.

³² Głabiński St. Wspomnienia polityczne. Część pierwsza. Pod zaborem austriackim. Pelplin: Nakładem drukarni i księgarni Sp. Z O. ODP., 1939. 559 s.

³³ Wasilewski L. Moje wspomnienia ukraińskiej. Warszawa: Wydawnictwo Jana Fista, 1932. S. 5-35.

³⁴ Сазонов С. Воспоминания. Москва: Международные отношения, 1991. 410 с.

³⁵ Милуков П.Н. Воспоминания / за ред. В.М. Подугольникова. Москва: Политиздат, 1991. С. 328.

REFERENCE

- Bobrzyński, M.** (1957). *Z moich pamiętników*. Wrocław-Kraków: Wyd. Zakł. im. Ossolińskich [in Polish].
- Głabiński, St.** (1939). *Wspomnienia polityczne. Część pierwsza. Pod zaborem austriackim*. Pielplin: Nakładem drukarni i księgarni Sp. Z O. ODP. [in Polish].
- Kalakura, Ya.S.** (Ed.) (2017). *Istorychne dzhereloznavstvo* [Historical Source Studies]. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
- Kuraiev, O.** (2005). *Materialy shchodo polityky Vidnia v ukrainskomu pytanni 1905-1918 rr. u Derzhavnomu arkhivi Avstrii: optymizatsiia dzhereloznavchoho analyzy* [Materials on the policy of Vienna in the Ukrainian issue of 1905-71918 in the State Archives of Austria: Optimisation of search and source study analysis]. *Archivy Ukrainy*, 5-6, 70-75 [in Ukrainian].
- Makarov, V.I.** (1996). *Lystuvannia M.S. Hrushevskoho i O.O. Shakhmatova* [Correspondence of M.S. Hrushevsky and O.O. Shakhmatov]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 5, 89-105; 6, 25-37 [in Ukrainian].
- Miliukov, P.** (1925). *Natsionalnyi vopros. Proiskhozhdzenie natsionalnosti i natsionalnye voprosy v Rossii* [The national question. The origin of nationality and national issues in Russia]. Praga [in Russian].
- Miliukov, P.N.** (1991). *Vospominaniia* [Memories]. Moskva: Politizdat [in Russian].
- Mykhalskyi, I.S.** (2003). *Dzerela z istorii ukrainskykh politychnykh partyi kintsia XIX – pochatku XX st.* [Sources on the history of Ukrainian political parties of the late XIX – early XX centuries]. Luhansk: Alma-mater [in Ukrainian].
- Raikivskiy, I.** (2012). *Ideia ukrainskoi natsionalnoi yednosti v hromadskomu zhytti Haluchyny XIX stolittia* [The idea of Ukrainian national unity in the public life of Galicia in the XIX century]. Ivano-Frankivsk: Vydavnytstvo Prykarpatskoho natsionalnoho universytetu imeni Vasylia Stefanyka [in Ukrainian].
- Rederova, D.** (1974). *Materialy do dzialalnosti Komisji Historycznej Akademii Umiejętności w Krakowie w latach 1873-1918. Wybór źródeł* [Materials in activity of Historical Commission of Academy of Knowledge in Krakowie in years 1873-1918. Choice of sources]. Wrocław [in Poland].
- Rychkov, P.** (1993). *Ukrainika v zbirkakh Avstrii. Biblioteki, arkhivy, muzei: poperednyi dovidnyk* [Ukraine in the collections of Austria. Libraries, archives, museums: previous directory]. Retrieved from: <http://www.archives.gov.ua> [in Ukrainian].
- Stefczyk, F.** (1912). *Problemy sejmowej reformy wyborczej w swietle statystyki ludnościowej i podatkowej*. Lwów: Nakładem Rady narodowej [in Poland].
- Struve, P.** (1912). *Obshcherusskaia kultura i ukrainskii partikuliarizm* [All-Russian Culture and Ukrainian Particularism]. *Russkaia mysl*, 1, 65-86 [in Russian].
- Sukhyi, O.** (2001). *Moskvofilstvo: Dokumenty i materialy* [Moskvophilstvo: Documents and materials]. Lviv: Vudavnychi tsestr LNU imeni Ivana Franka [in Ukrainian].
- Telvak, V.** (2004). *Lysty Mykhaila Hrushevskoho u krakivskykh arkhivakh* [Letters from Mikhail Hrushevsky in the Krakow archives]. *Drohobyskyi kraieznavchyi zbirnyk*, VIII, 511-514 [in Ukrainian].
- Vasilevskii, L.** (1900). *Sovremennaia Galitsiia* [Modern Galicia]. Sankt-Peterburg: Izdatelstvo «Obshchestvennoi Polzy» [in Russian].
- Varlygo, A.A.** (1997). «Ya nikogda ne vystupal protiv Rossii». M.S. Grushevskiy i russkie uchenye (1914-1916 gg.) [«I never have opposed Russia». M.S. Hrushevsky and Russian scientists (1914-1916)]. *Istoricheskii arkhiv*, 4, 175-199 [in Russian].
- Wasilewski, L.** (1932). *Moje wspomnienia ukraińskie*. Warszawa: Wydawnictwo Jana Fista [in Poland].
- Wasilewski, L.** (1911). *Ukraina i sprawa ukraińska*. Kraków [in Poland].

Lilia Sholohon

(Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5390-7576>**Sources from the History of Ukrainians National-Cultural Movement in Galicia of 1848-1914 in the Foreign Archival and Library Institutions**

The process of forming a complex of sources on the history of Ukrainian national-cultural movement in Galicia during 1848-1914 years on the example of foreign archival and library

institutions is shown in the paper. The attention is focused on socio-political peculiarities of the period under review, the work specifics of the Austro-Hungarian Monarchy state institutions, which the Ukrainian ethnic territories belonged to at that time, the activities of influential public organizations and leading socio-cultural figures. The author characterizes official documents and materials, the sources of personal origin on the history of Ukrainians national-cultural movement in Galicia of 1848-1914 and social and political works of mainly Polish and Russian politicians which are stored in the Austrian State Archive, the Foreign Policy Archive of the Russian Empire, the Central State Historical Archive of the Russian Federation (Saint-Petersburg), the State Archive of the Russian Federation (Moscow), the Russian State Historical Archive in St. Petersburg, the Archive of the Russian Academy of Sciences, the Manuscript Division of the Institute of Russian Literature (Pushkinskij Dom) of RAS, the State Archives in Przemyśl, the Kraków Branch of the Archives of the Polish Academy of Sciences and the Polish Academy of Arts, the National Library in Warsaw, the National Library of Russia in Saint-Petersburg. They contain detailed information on the cooperation of Ukrainian public figures with their colleagues from abroad, activities of public and scientific institutes, spreading of the Russophile movement, etc.

It has been found out that the study of foreign archival and library institutions allows forming a complex of quite representative sources, the creation of which was caused by certain administrative as well as political and cultural factors. However, only the complex study of documents and materials stored in domestic and foreign archives and libraries will allow determining the completeness and objectivity of their information sources for the scientific reconstruction of the history of Ukrainians national-cultural movement in Galicia of the second half of the 19th – the beginning of the 20th century.

Keywords: Galicia, archival and library institutions, national-cultural movement, societies, public figures